

- SEARLE, JOHN ROSS 1983. *Intentionality. An Essay in the Philosophy of Mind*. Cambridge University Press, Cambridge.
- SEARLE, JOHN ROGERS 1990. *Collective intentions and actions*. In: COHEN, PHILIP R. – MORGAN, JERRY – POLLACK, MARTHA E. szerk., *Intentions in communication*. MIT Press, Cambridge, 401–16.
- SEARLE, JOHN ROGERS 1998. *Mind, language and society. Philosophy in the real world*. Basic Books, New York.
- SEARLE, JOHN ROGERS 2002. *Individual intentionality and social phenomena in the theory of speech acts*. In: SEARLE, *Consciousness and language*. Cambridge University Press, Cambridge, 142–55.
- TÁTRAI SZILÁRD 2013. *Funkcionális pragmatika és kognitív nyelvészet*. Magyar Nyelv 109: 197–204.
- URMSON, JAMES OPIE – WARNOCK, GEOFFREY JAMES szerk. 1970. *Philosophical Papers*. Oxford University Press, Oxford.

Pragmatics and philosophy of language: the case of intentions in communicative language use

The aim of this paper is to demonstrate some key differences of the concept of ‘intention’ in traditional, philosophically motivated pragmatics. I analyse three approaches to intention in communicative language use and conclude that the widest scope in theorising is assigned to the speech act theory of Austin. Compared to his version, Searle uses the concept of intention in a narrow sense, while in Gricean inferential pragmatics we are faced with an even more restricted use of the concept of ‘intention’.

Keywords: analytic philosophy, Austin, communicative language use, Grice, inferential pragmatics, intention, Searle, speech act theory.

BÓDOG ALEXA

A pragmatika mint szemléletmód érvényesítésének lehetősége a történetiségben*

1. A pragmatikafelfogások közül kutatásaimban a pragmatika mint szemléletmód értelmezéséből indulok ki, és ezen értelmezési lehetőségnek a történetiségben való alkalmazására teszek kísérletet. Mivel e szemléletmód a diskurzusban részt vevők konstruktív hozzájárulását hangsúlyozza a nyelv működéséhez, ezért az általam kidolgozott elméleti és módszertani keret a funkcionális kognitív nyelvészet felvetéseit érvényesíti.

---

* A tanulmány az OTKA K-100717 (Funkcionális kognitív nyelvészeti kutatás) pályázat támogatásával készült.

A jelen tanulmányban először röviden összegzem a pragmatika mint szemléletmód háttérfeltevéseit. Majd ebből kiindulva, illetve ezekre reflektálva mutatom be e pragmatikafelfogásnak a történetiség által felvetett elméleti és módszertani kérdéseit. Végezetül – a kutatásaim főbb témáira koncentrálna – azt szemléltetem, hogy a pragmatika mint szemléletmód miként érvényesülhet a magyar nyelv történeti vizsgálataiban.

A) A pragmatika mint szemléletmód (l. VERSCHUEREN 1995: 1–19, vö. még 1999; VERSCHUEREN–ÖSTMAN eds. 2009; továbbá TÁTRAI 2011) a nyelvet az emberek közötti kommunikáció céljaira kialakított gondolkodásmódként, az alkotás és a befogadás folyamatában létrejövő társas megismerő tevékenységként értelmezi, mely – a nyelvi szimbólumok perspektivikus természetét hangsúlyozva – egyfelől mások számára hozzáférhető világrepresentációk létrehozását és közvetítését, másfelől interperszonális kapcsolat fenntartását teszi lehetővé. A nyelvi funkciókra összpontosítva, a nyelvi tevékenység szociokulturális és kognitív összetevőit vizsgálja.

E pragmatikaértelmezés – összhangban a holista funkcionális kognitív nyelvészet felfogásával (l. LANGACKER 1987, 1991) – a jelentésképzés és a világról való tudás szoros összefüggéséből indul ki. Ennélfogva a kontextuális viszonyoknak megfelelő, illetve ahhoz igazodó, dinamikus létrejövő jelentést vizsgálja. Mindezzel együtt egy olyan szemléletmódot kínál, mely a különböző részdiszciplínák együttes érvényesülésének enged teret.

B) A történetiségben alkalmazott pragmatika¹ mint szemléletmód a nyelvi tevékenység hagyományjellegének hangsúlyozása mellett – mely a műveltség, a történeti tudat, a korábbi szövegekhez való viszony átörökítését végzi el, megteremtve a megértés folyamatosságát a történetiségben (vö. BENKŐ 1998: 31–4; LOTMAN 2002: 180) – a kommunikációs igények alakulásával összefüggő változását állítja a kutatások előterébe (vö. JUCKER ed. 1995; TRAUGOTT 2004; JUCKER–TAAVITSAINEN eds. 2010), a benne zajló változások társadalmi, kulturális és kognitív feltételeit azok egymást kölcsönösen feltételező viszonyában vizsgálja.

1. Az elmélet kiindulópontját a nyelv tevékenységként való értelmezése képezi. Az alkotás és a befogadás folyamatában létrejövő diskurzus és annak összetevői a világ, a tapasztalati tér (vö. KOSELLECK 1989/2003: 167) egy adott nézőpontból történő feldolgozása és kommunikációs célok mentén való nyelvi reprezentálása. A történetiségben a világ megismerése és nyelvi leképezése az egyént, illetve a közösséget körülvevő tapasztalati tér változása miatt alakuló kö-

---

¹ A pragmatikának a történetiségben való érvényesítésével, problémáival, lehetséges irányvonaláival több nemzetközi (l. pl. STEIN 1985; JUCKER ed. 1995; TRAUGOTT 2004; JUCKER–TAAVITSAINEN eds. 2010 stb.) és hazai (elméleti megközelítésre l. pl. SÁNDOR 1998; MAITZ–MOLNÁR 2001; SÁROSI 2003; CSONTOS–TÁTRAI 2008; pragmatikai szempontú elemzésre l. pl. HAADER 2004; CSONTOS–TÁTRAI 2008; DÉR 2008; DÖMÖTÖR 2008; KOÓS 2008; CSONTOS 2009, 2012a; KUNA 2011; SCHIRM 2011) tanulmány foglalkozik. De ezek mellett a Journal of Pragmatics folyóirat megjelenése is mutatja a történeti pragmatikai kutatások szükségességét. Az elméleti megközelítéseket tekintve – a történetiségre, illetve a magyar nyelv történetére alkalmazható átfogó pragmatikai keret hiányában – a tanulmányok ugyanakkor széles skálán mozognak.

zeg, a megnyilatkozó a nyelvi interakció során a kontextuális tényezőket felmérve vagy igazodik a korábban megismert sémákhoz, vagy változtat ezen. Ezzel összefüggésben e felfogás a nyelvi szimbólumok perspektivikus természetét hangsúlyozza, történeti változásukat abból az okból látja motiválnak, hogy a nyelvi interakció során egy adott kiindulópontból képesek legyenek reprezentálni a világot (vö. LANGACKER 1987, 1991). A nyelvi változás tehát a megnyilatkozásokat használó emberek teljesítményeként értelmeződik, közege a nyelvhasználati tevékenység (vö. TOLCSVAI NAGY 2004: 9, 2011: 261–63).

2. A nyelv történetisége a nyelvhasználati események állandó folyamatában valósul meg, a nyelvi reprezentációk túlmutatnak az adott események és az abban részt vevők kronológiailag azonosítható tapasztalati terén, továbbá a nyelvet a nyelvi tevékenységet folytatók is esemény-összefüggésként, elbeszélhető értelmi egységként tapasztalhatták meg (vö. KOSELLECK 1989/2003: 164, 167). Ezért a múltbeli események, illetve az azokban létrejövő nyelvi reprezentációk funkcionális és alakulástörténeti megközelítést igényelnek, leírásuk elbeszélő jelleget kíván meg. Ezáltal még nem válnak időn kívüli tényezőkké, de folyamatszerű jelleget öltenek (vö. KOSELLECK 1989/2003: 163–78). E pragmatikafelfogásban a történetiség tehát nem statikus állapotok sorozataként, hanem jelenérdekeltségű alakulásfolyamatként értelmezhető (vö. HADROVICS 1969: 357; GADAMER 1975/1984: 230; KOSELLECK 1989/2003: 142; az alakulástörténet alkalmazására I. CSONTOS–TÁTRAI 2008; CSONTOS 2009, 2012b), mellyel a szinkronia és diakronia merev szembeállítására is feloldható (vö. MAITZ–MOLNÁR 2001: 326). Ebből következően e pragmatikaértelmezés a természeti idő fogalma mellett a történelmi idő fogalmának bevonására is lehetőséget ad, mely a tapasztalati tér összefüggéseire mutathat rá (I. KOSELLECK 1989/2003: 150–1, 409).

Az alakulástörténeti megközelítés ugyanakkor nem tekint el a jelenségek leírásától, hiszen az eseménysorok konkrét, egyedi eseményekből állnak össze, melyeknek megvan a saját idejük, azzal válnak értelmezhetővé. Az alakulásfolyamat előtérbe helyezése csupán azt eredményezi, hogy a jelenségek hosszabb időszakok mintázatában nyerhetnek jelentést. Elbeszélés és leírás ebben a keretben egymásba illeszkedik (vö. KOSELLECK 1989/2003: 169).

3. A pragmatikának más nyelvészeti részdiszciplínáktól való elhatárolását – mely a terminológiában is megmutatkozhat (I. SÁROSI 2003) – a nem önálló tárgyjal rendelkező, hanem a tapasztalati tér és az elváráshorizont alakulására koncentráló, arra átfogóan alkalmazható pragmatikai szemléletmód feloldhatóvá teszi. A fentiek értelmében e pragmatikafelfogás minden olyan kutatásban felvethető, mely a kontextuális jelentésképzésre, illetve annak változására összpontosít. Ezáltal ezen pragmatikaértelmezés arra is lehetőséget ad, hogy a nyelvi tevékenység tágabb összefüggéseivel, elsősorban a társadalmi és a kulturális változások megjelenésével foglalkozó makropragmatika, illetve a nyelvhasználat és a nyelvi jelenségek kapcsolatát, grammatikai vonatkozásait, összefüggéseit előtérbe helyező mikropragmatika merev elkülönítését megszüntesse (vö. JUCKER–TAAVITSAINEN eds. 2010).

4. Mivel a nyelv közvetítésének minősége az, amelyből a világtapasztalat kibontakozik (GADAMER 1975/1984: 312), ezért a nyelv tevékenységként történő

értelmezésekor releváns tényező, hogy a diskurzusok milyen formában hagyományozódnak. A mediális közvetítettség lehetőségeinek vizsgálatával olyan kérdésekre lehet választ kapni, hogy miként alakítják a történetileg változó kulturális technikák a hang, a szöveg és az írás kapcsolatát, a jelentésképzés nyelvi eljárásait vagy az észlelés, illetve a befogadás folyamatát. A történetiség miatt a pragmatika hagyományos témaköreit ebben az értelmezési keretben a medialitás kérdéséből kiindulva érdemes vizsgálni.

Az, hogy a magyar írásbeliségben fennmaradt szövegek írott (kézzel írott vagy nyomtatott) formájúak, a történeti pragmatikai vizsgálatokat szükségképpen meghatározza. Ugyanakkor az írott szövegekben a beszélt nyelvi tevékenység is reprezentálódhat (l. pl. HALLIDAY 1985; B. GERGELY 1997, 2002; PUSZTAI 1999). Ezért a medialitás kérdését célszerű a prototípuselv (l. TOLCSVAI NAGY 2010: 25–30) bevonásával (újra)értelmezni. Ez lehetővé teszi, hogy a prototipikus írott és a prototipikus beszélt nyelvi diskurzusok között a szóbeliséget és az írásbeliséget eltérő fokozatban ötvöző szövegekről beszéljünk.

5. A történeti pragmatikai vizsgálatokat meghatározó írott nyelvi tevékenység miatt szükséges a szövegalkotó és a befogadó szerepét a mai nyelvi tevékenységre alkalmazható pragmatikai megközelítéshez képest jobban hangsúlyozni. Az írott nyelvi diskurzusok rögzítésekor ugyanis olykor több szövegalkotóval is lehet számolni, átörökítésük során az adott tapasztalati térhez, a kontextuális körülményekhez való igazítás az eredeti szövegeket módosíthatja, valamint a szóbeli diskurzusoktól eltérő befogadási folyamatok, illetve azoknak alakulása az írott nyelvi tevékenységben változást eredményeznek.

2. Kutatásaimban a történeti pragmatika szemléletmódként való értelmezéséhez és működtetéséhez szükséges elméleti és módszertani kérdésekkel, illetve a pragmatika hagyományos témaköreiből kiindulva a magyar nyelvi tevékenység alakulástörténetével foglalkozom. Elsősorban a megértés és az értelmezés folyamatának szerepét hangsúlyozom (l. pl. CSONTOS 2009, 2010a, 2012b). Eredeti szövegek és a nyelvi tevékenységhez reflexív módon viszonyuló munkák (nyelvtanok, nyelvtanfélék, levelezőkönyvek stb.) elemzésével, illetve összehasonlító szövegvizsgálatokkal a történetileg változó tapasztalati tér feldolgozását, a tapasztalati térben zajló konceptualizációt, illetve a megértetés célja érdekében tett nyelvi konstruálást szemléltetem. Ez az elméleti keret számomra lehetőséget ad a pragmatikával mint szemléletmóddal, illetve a kognitív nyelvészettel összhangban álló filozófiai hermeneutika és recepcióelmélet háttérfelvetéseinek bevonására; a kontextuális feltételek között alakuló jelentésképzés vizsgálatára, ezáltal a pragmatika és a szemantika merev elkülönítésének feloldására, továbbá – legújabb kutatásaimban – fenomenológiai kérdések felvetésére.

A) A magyar írásbeliségben a nyelvi funkcióknak, illetve az azokat reprezentáló nyelvi eszközöknek a diskurzusok megértéséhez és értelmezéséhez történő hozzájárulását, a szöveg jelentésképzésében betöltött szerepét – a történetiségből adódóan – az írott nyelvi tevékenységre jellemző közvetett interakcióból kiindulva (vö. GADAMER 1975/1980: 207–18, 269–83, 1986/1991: 24, 28; ISER 1990/1996), az írott szöveg alakulásával együtt vizsgálom (l. CSONTOS 2009, 2010a, 2010b).

A kutatások során azt kiemelten kezelem, hogy a közvetett interakció miatt a szövegalkotónak a szemtől szembeni kommunikációhoz kapcsolódó lehetőségek hiányával számolva kell megterveznie a maga megnyilatkozási stratégiáját, a szöveg és az interpretátor között kialakuló diszkurzív viszonyban (vö. GADAMER 1975/1984: 207–18, 269–83, 1986/1991: 24, 28; továbbá ISER 1990/1996; ONG 1986/1998: 143–6) mind a két félnek közös nyelvet kell kidolgoznia, melyben minden alkotóelem funkciója a megértés létrehozása. Az írott szöveg alakulás-folyamatának elemzésébe a nyomtatás szerepét (vö. ONG 1982/1998: 251–64; KOROMPAY 2003: 584) és a befogadás történetileg változó folyamatát is bevonom. A heterogénabbá váló befogadócsoport, illetve a felolvasásról az olvasásra történő váltás – melyek a nyomtatás elterjedésével is összekapcsolhatók (vö. ONG 1982/1998: 259; KOROMPAY 2003: 593) – ugyanis azt eredményezik, hogy az írott szövegnek saját magának kell azt az értelmet egyértelművé tenni, amely a megértését és az értelmezését lehetővé teszi a befogadó számára (vö. ONG 1982/1998: 248, 250, 264; vö. továbbá KESZLER 1993: 60; KOROMPAY 2003: 292, 593). Az olvasás által változó írott szövegek, az ún. eminens szövegek (l. GADAMER 1986/1991: 35–9, 1994: 188–201) elterjedésével az írott nyelvi tevékenység funkcióinak nyelvi reprezentálása, jelölésüknek határozottsága is változik, sőt az egyes szövegtípusokra is jellemzővé válik.

B) Az idézés nyelvi tevékenységéhez kapcsolódó kutatásaimban azt hangsúlyozom, hogy idézéskor nem csupán egy esemény konstruálása történik, hanem újrakonstruálás: egy, a megértés és értelmezés által létező, nyelvileg reprezentált esemény idézetként való újraalkotása, mely során az idéző kiszakítva az eredeti kontextusából az idézésre előkészített szövegrészt, azt új, általa megalkotott kontextusba helyezi át (l. bővebben CSONTOS 2012b). Az ekképp kialakított idézések megalkotásának, a nyelvi újrakonstruálásnak a történetileg változó folyamatát abból a célból vizsgálom, hogy szemléltessem, a befogadó miként találkozik a közös figyelmi jelenetként megvalósuló idézésben az idézetként funkcionáló szövegrésszel, illetve az idézetként létező szövegrész feltételezi-e, megőrzi-e önmaga létét, vagy csupán – az aktuális megnyilatkozó idéző tevékenységének következményeként – egy meglevő észleléséről van-e szó (vö. HEIDEGGER 1975/2001).

Mivel az idézés megalkotása során kiemelt jelentősége van annak a pozíciónak, ahonnan az idéző a meglevő esemény újrakonstruálását végzi, az idézési módok megalkotásának lehetőségeit a magyar írásbeliségben a nézőpont (perspektíva), továbbá – szorosan kapcsolódva a nézőpont-szerveződéshez – a metapragmatikai (VERSCHUEREN 1999: 187–98; TÁTRAI 2011: 119–25) és a pragmatikai tudatosságnak (VERSCHUEREN 1999: 173–200; TÁTRAI 2011: 115–9) a bevonásával is vizsgálom (l. CSONTOS–TÁTRAI 2008: 69–108; TÁTRAI–CSONTOS 2009; CSONTOS 2012b: 202–7). A felvehető kiindulópontok közül elsősorban a referenciális központra (l. SANDERS–SPOOREN 1997: 85–6; l. továbbá TOLCSVAI NAGY 2010: 35; TÁTRAI 2005: 216, 2011: 34–5, 159) és a tudatosság szubjektumára (l. SANDERS–SPOOREN 1997: 87; TOLCSVAI NAGY 2010: 36; TÁTRAI 2005: 221; vö. továbbá TÁTRAI 2011: 34–5, 154–8) összpontosítok, mivel ezek közvetlenül függenek össze a kontextuális körülményekkel, azon belül is a megnyilatkozás személy-, tér- és időviszonyaival. A vizsgálatok alapján az idézetben

működő tudatosság szubjektumával, illetve annak felelősségvállalásával kapcsolatban – módosítva SANDERS és SPOOREN definícióját (1997: 87) – felvetem, hogy az az eredeti diskurzus, illetve az idézés megalkotója között oszlik meg (l. bővebben CSONTOS 2012b: 206). Annak függvényében, hogy az idéző aktivitása csak az idézés műveletére vagy az idézetre is kiterjed, illetve hogy az idéző a perspektivizációt (l. SANDERS–SPOOREN 1997: 86–95; TÁTRAI 2011: 123–24) mennyire kívánja a reflexió tárgyává tenni, a tudatosság szubjektumának az idézet tartalmaért vállalt felelőssége eltérő mértékűvé válhat. Az idézési módok történeti vizsgálatában ezért az a kérdés kerülhet előtérbe, hogy a perspektivizáció mennyire és miképpen válik jelöltté bennük. Az idézés alakulástörténeti megközelítése továbbá arra is lehetőséget ad, hogy az idéző részben a diskurzusdeixis (l. LEVINSON 1983: 54–5, 85–9; MARMARIDOU 2000: 93–6; TÁTRAI 2011: 121, 142–4) funkcióját betöltő, ezáltal a figyelemirányítást elvégző deiktikus nyelvi elemek történetileg változó jelenlétét, megjelenésüknek okát és körülményeit vizsgáljam.

3. A nyelv történeti vizsgálatában érvényesített pragmatikai szemléletmód a nyelvi tevékenység hagyományjellegének hangsúlyozása mellett a kommunikációs igények alakulásával összefüggő változások társadalmi, kulturális és kognitív feltételeire, illetve azok egymást kölcsönösen feltételező viszonyára koncentrálnak. E pragmatikaértelmezés a történetiséget nem statikus állapotok sorozataként, hanem jelenérdekeltségű alakulásfolyamatként kezeli. A nyelvi reprezentációk változását abból az okból látja motiválnak, hogy a nyelvi interakció során egy adott kiindulópontból képesek legyenek reprezentálni a világot. A nyelvi változást tehát a megnyilatkozásokat használó emberek teljesítményeként értelmezi, közegének a nyelvhasználati tevékenységet tekinti. Ezen vizsgálati lehetőség ezért nem csupán járulékos összetevőként értelmezi a kommunikációs feltételekhez való igazítást, hanem azt a nyelvi tevékenység kiindulópontjának tartja, mely ezáltal a nyelvi reprezentációk alakulását is meghatározza.

Kulcsszók: történeti pragmatika, pragmatika mint szemléletmód, funkcionális kognitív nyelvészet, alakulástörténet, tapasztalati tér, kognitív és szociokulturális tényezők, medialitás, magyar nyelv.

A hivatkozott irodalom

- BENKŐ LORÁND 1998. A történeti nyelvtudomány alapjai. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp.
- CSONTOS NÓRA 2009. Az írásjelek alkalmazásának alakulástörténete a 17. század közepétől a 19. század elejéig keletkezett magyar nyelvű nyomtatványokban. Doktori disszertáció. ELTE BTK, Bp. Kézirat.
- CSONTOS NÓRA 2010a. A Hermeneutical Approach to Graphemes. *Annales Sectio Linguistica*. Vol. 27. Tinta Könyvkiadó, Bp. 65–76.
- CSONTOS NÓRA 2010b. Az írásjel funkciója az írott szövegben. In: ZIMÁNYI ÁRPÁD szerk., *A tudomány nyelve – a nyelv tudománya*. MANYE 6. MANYE, Székesfehérvár–Eger, 994–1000.

- CSONTOS NÓRA 2012a. Az interszonalitás kérdése a 19. századi levelezőkönyvekben. In.: HORVÁTHNÉ MOLNÁR KATALIN – ANTONIO SCIACOVELLI szerk., *Az alkalmazott nyelvészet regionális és globális szerepe*. MANYE 8. MANYE–NYME, Bp.–Szombathely–Sopron, 215–21.
- CSONTOS NÓRA 2012b. Az idézés kognitív szemantikai megközelítése. Az idéző rész szerepe és viszonya az idézettel. In: TOLCSVAI NAGY GÁBOR – TÁTRAI SZILÁRD szerk., *Konstrukció és jelentés*. ELTE, Bp., 195–210.
- CSONTOS NÓRA – TÁTRAI SZILÁRD 2008. Az idézés pragmatikai megközelítése. (Az idézési módok vizsgálatának lehetőségei a magyar nyelvű írásbeliségben). *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 22: 59–119.
- DÉR CSILLA ILONA 2008. Grammatikalizáció. *Nyelvtudományi Értekezések* 158. Akadémiai Kiadó, Bp.
- DÖMÖTÖR ADRIENNE 2008. *A hogy úgy mondom* diskurzusjelölő. *Magyar Nyelv* 104: 427–42.
- GADAMER, HANS-GEORG 1975/1984. *Igazság és módszer*. Gondolat Kiadó, Bp.
- GADAMER, HANS-GEORG 1986/1991. Szöveg és interpretáció. In: BACSÓ BÉLA szerk., *Szöveg és interpretáció*. Cserépfalvi Kiadó, Bp., 17–41.
- GADAMER, HANS-GEORG 1994. Az „eminens” szöveg és igazsága. A szép aktualitása. T-Twins Kiadó, Bp., 188–201.
- B. GERGELY PIROSKA 1997. Az Erdélyi magyar szótörténeti tár használhatósága a beszélt nyelv történeti vizsgálatában. *Magyar Nyelvjárások* 34: 65–74.
- B. GERGELY PIROSKA 2002. A közéleti és a beszélt nyelv viszonya az erdélyi fejedelemségben. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ – PÉNTÉK JÁNOS szerk., *Hungarológia és dimenzionális nyelvszemlélet*. Előadások az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson. [K. n.] Debrecen–Jyväskylä, 187–99.
- HAADER LEA 2004. Változások a történeti szintaxisban – pragmatikai háttérrel. *Magyar Nyelvőr* 128: 464–9.
- HADROVICS LÁSZLÓ 1969. *A funkcionális magyar mondattan alapjai*. Akadémiai Kiadó, Bp.
- HALLIDAY, MICHAEL ALEXANDER KIRKWOOD 1985. *Spoken and Written Language*. Oxford University Press, Oxford.
- HEIDEGGER, MARTIN 1975/2001. *A fenomenológia alapproblémái*. Osiris–Gond–Cura Alapítvány, Bp.
- ISER, WOLFGANG 1990/1996. Az olvasás aktusa. In: KISS ATTILA ATTILA – KOVÁCS SÁNDOR – ODORICS FERENC szerk., *Testes könyv 1*. Ictus Kiadó – JATE, Szeged, 241–64.
- JUCKER, ANDREAS H. ed. 1995. *Historical Pragmatics. Pragmatic Developments in the History of English. Pragmatics & Beyond New Series* 35. John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia.
- JUCKER, ANDREAS H. – TAAVITSAINEN, IRMA eds. 2010. *Historical Pragmatics. Handbooks of Pragmatics* 8. De Gruyter Mouton, Berlin – New York.
- KESZLER BORBÁLA 1993. *Fejezetek az európai írásjelhasználat történetéből*. ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék, Bp.
- KOÓS ESZTER 2008. A kérés beszédaktusa boszorkánypereinkben. In: KOZMA JUDIT – LISZNYAI-MINDÁK CECILIA – LUDÁNYI ZSÓFIA szerk., *Félúton* 4. 1–13. <http://linguistics.elte.hu/studies/fuk/fuk08>.

- KOROMPAY KLÁRA 2003. Helyesírás-történet. In: KISS JENŐ – PUSZTAI FERENC szerk., Magyar Nyelvtörténet. Osiris Kiadó, Bp., 281–300, 579–95.
- KOSELLECK, REINHART 1989/2003. Elmúlt jövő. A történeti idők szemantikája. Atlantisz Kiadó, Bp.
- KUNA ÁGNES 2011. A 16–17. századi magyar nyelvű orvosi recept szövegtipológiai és pragmatikai vizsgálata funkcionális kognitív keretben. Doktori disszertáció. ELTE BTK, Bp. Kézirat.
- LANGACKER, ROLAND W. 1987. Foundations of cognitive grammar. 1. Stanford University Press, Stanford.
- LANGACKER, RONALD W. 1991. Foundations of cognitive grammar. 2. Stanford University Press, Stanford.
- LEVINSON, STEPHEN C. 1983. Pragmatics. Cambridge University Press, Cambridge.
- LOTMAN, JURIJ 2002. Kultúra és intellektus. Jurij Lotman tanulmányai a szöveg, a kultúra és a történelem szemiotikája köréből. Argumentum kiadó, Bp.
- MAITZ PÉTER – MOLNÁR ANNA 2001. Nyelvtörténetírás és történeti szövegnyelvészet. In: CSATÁR PÉTER – MAITZ PÉTER – TRONKA KRISZTIÁN szerk., A nyelvtantól a szövegtanig. Tanulmányok Kocsány Piroska tiszteletére. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 322–35.
- MARMARIDOU, SOPHIA S. 2000. Pragmatic meaning and cognition. John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia.
- NYÍRI KRISTÓF – SZÉCSI GÁBOR szerk. 1998. Szóbeliség és írásbeliség. Áron Kiadó, Bp.
- ONG, WALTER 1982/1998. Nyomatás, tér és lezárás. In: NYÍRI–SZÉCSI szerk. 1998: 245–67.
- ONG, WALTER 1986/1998. A szöveg mint interpretáció: Márk idején és azóta. In: NYÍRI–SZÉCSI szerk. 1998: 143–65.
- PUSZTAI FERENC 1999. Beszélt nyelv a középmagyarban. Névtani Értesítő 21: 380–6.
- SANDERS, JOSÉ – SPOOREN, WILBERT 1997. Perspective, subjectivity, and modality from a cognitive point of view. In: LIEBERT, WOLF-ANDREAS – REDEKER, GISELA – WAUGH, LINDA eds., Discourse and perspective in cognitive linguistics. John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia, 85–112.
- SÁNDOR KLÁRA 1998. Amiért a szinkrón elemzés foszladozik. In: SÁNDOR KLÁRA szerk., Nyelvi változó – nyelvi változás. JGyF Kiadó, Szeged, 57–84.
- SÁROSI ZSÓFIA 2003. Történeti szociopragmatika – magyar nyelvtörténet más megközelítésben. Magyar Nyelv 99: 434–48.
- SCHIRM ANITA 2011. A diskurzusjelölők funkciói: a hát, az -e és a vajon elemek története és jelenkori szinkrón státusa alapján. Doktori disszertáció. SZTE BTK, Szeged. Kézirat.
- STEIN, DIETER 1985. Perspectives on historical pragmatics. Folia Linguistica Historica 6/1: 347–55.
- TÁTRAI SZILÁRD 2005. A nézőpont szerepe a narratív megértésben. Általános Nyelvészeti Tanulmányok 21: 207–29.
- TÁTRAI SZILÁRD 2011. Bevezetés a pragmatikába. Funkcionális kognitív megközelítés. Tinta Kiadó, Bp.
- TÁTRAI SZILÁRD – CSONTOS NÓRA 2009. Perspectivization and modes of quoting in hungarian. Acta Linguistica Hungarica 56: 441–68.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2004. Alkotás és befogadás a magyar nyelv 18. század utáni történetében. Áron kiadó, Bp.

- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2010. Kognitív szemantika. Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2011. Kognitív egység és funkcionális változás a magyar nyelv történetében. *Magyar Nyelv* 107: 257–76.
- TRAUGOTT, ELIZABETH CLOSS 2004. Historical pragmatics. In: HORN, LAURENCE R. – WARD, GREGORY eds., *The Handbook of pragmatics*. Blackwell, Oxford, 538–61.
- VERSCHUEREN, JEF 1995. Pragmatic perspective. In: VERSCHUEREN, JEF – ÖSTMAN, JAN-OLA–BLOMMAERT, JAN eds., *Handbook of pragmatics*. John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia, 1–19.
- VERSCHUEREN, JEF 1999. *Understanding pragmatics*. Arnold, London – New York – Sydney – Auckland.
- VERSCHUEREN, JEF – ÖSTMAN, JAN-OLA eds., 2009. *Key notions for pragmatics. Handbook of pragmatics highlights 1*. John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia.

The pragmatic perspective in language history

The paper presents the potentials of involving a pragmatic perspective in the study of language history. The author first briefly introduces the background ideas of pragmatics as an approach to language study, then, by commenting on them, she discusses the theoretical and methodological questions of this understanding of pragmatics as they appear in historical linguistics. The aim of adopting the pragmatic perspective in historical linguistics – within the framework of functional cognitive linguistics – is to examine, with an emphasis on the traditional character of language use, the social, cultural and cognitive conditions of language changes, initiated by communication needs, paying attention also to the interrelations of these factors. The author describes language history not as a sequence of static states, but as a process of development of present interest. The understanding and linguistic representation of the world is treated as a medium formed by the changes of the empirical space, the changes of the linguistic representations are considered to be motivated as their purpose is to represent the world from a given perspective in linguistic interactions. Language changes, in the medium of language activities, are thus interpreted as achievements performed by people using utterances. Regarding methodological questions, the author gives special attention to the problems of mediality and reception. Finally, with the help of some research topics, the author illustrates how this pragmatic approach can be involved in the historical examination of the Hungarian language.

Keywords: historical pragmatics, pragmatic perspective, functional cognitive linguistics, development history, empirical space, cognitive and socio-cultural factors, mediality, Hungarian language.

CSONTOS NÓRA

A diskurzusjelölők alaptermészete a pragmatikai szemlélet tükrében

1. Bevezetés. – SCHIFFRIN (1987) úttörő jellegű munkája óta a diskurzusjelölők (DJ-k) kutatása számtalan elméleti és módszertani problémát vetett fel, jellemző módon HANSEN (2006: 29) ezt a kutatási területet lándzsahegy-